

Леонід ТИМОШЕНКО (Дрогобич)

УЧИТЕЛЬ ІВАНА ФРАНКА, БУРГОМІСТР ДРОГОБИЧА КСЕНОФОНТ ОХРИМОВИЧ

Напевно, одним із найрезонансніших бургомістрів Дрогобича другої половини XIX ст. був русин з походження Ксенофонт Охримович (1846–1916), якому вдалося перемогти на міських виборах і протягом понад десяти років займати головну посаду в місті.

Постать К. Охримовича добре відома у франкознавстві, передовсім, завдяки тому, що він був гімназійним учителем Іван Франка. Проте в українській і польській історіографії досі відсутня навіть біографічна енциклопедична довідка про К. Охримовича, внаслідок чого не було відомо про дату і місце його смерті. На відміну від цієї вкрай негативної тенденції, існує гасло в австрійській біографічній енциклопедії, яке уточнює низку важливих моментів життя К. Охримовича¹. Інформацію про роки роботи К. Охримовича в міській гімназії подають Р. Горак і Я. Гнатів, які широко послуговуються Франковими характеристиками К. Охримовича².

Обмеження Франковими рефлексіями, не завжди об'єктивними, підвело врешті-решт авторів, які так і не змогли розгледіти в К. Охримовичеві діяча загальногалицького масштабу, особливо ж з'ясувати його роль у національно-політичному житті Дрогобича та Галичини. Дрогобицький бургомістр уславився своїм депутатством до галицького крайового сейму, причому він чотири рази перемагав на виборах від округу Дрогобич–Підбуж (сеймові каденції 1877–1882, 1883–1889, 1889–1895 і 1895–1901 рр.³). Крім того, К. Охримович був обраний до австрійського парламенту (Державної ради), послом якого він був у 1885–1900 рр. Незважаючи на згадану популярність, в літературі переважають упереджено-негативні характеристики К. Охримовича, як москвофіла чи народовця і навіть провідника антинародної політики⁴.

Ксенофонт Охримович народився 1846 р. в Галичі в сім'ї греко-католицького священника Юліана Охримовича (на час вчителювання у Дрогобицькій гімназії батько служив парохом неподалік – в селі Урич на Сколівщині⁵). Навчання К. Охримович

¹ Див.: *Zdrada J. Ochrymovyc Ksenofont // Osterreichisches Biographisches Lexikon / red. von Eva Obertmayer-Marnach. – Wien, 1978. – Band VII. – P. 203.*

² Див.: *Горак Р., Гнатів Я.* Іван Франко. – Львів, 2002. – Кн. третя. Гімназія. – С. 145–147.

³ Вичерпну інформацію про хронологію каденцій подає лише І. Чорновол. Див.: *Чорновол І.* Українська фракція галицького сейму. 1861–1901 (нарис з історії українського парламентаризму). – Львів, 2002. – С. 163, 166, 193, 212.

⁴ Див., наприклад, коментар упорядників першого тому творів І. Франка: *Франко І.* Зібрання творів: У 50-ти т. – Київ, 1979. – Т. 1. – С. 444.

⁵ Відомо, що Ю. Охримович був адміністратором церкви Св. Миколая в Уричі у 1868–1872 рр. Від 1871 до 1908 р. він служив в Сенечові Долинського деканату, де, вочевидь, і помер. Див.:

розпочав у Тернополі в місцевій гімназії, проте перевівся до Станиславова, де й отримав середню освіту⁶. Вищу освіту він здобував, за одними даними, на філософському факультеті Львівського університету⁷, за іншими, вірогіднішими свідченнями, – на відділі загальної філології Віденського університету⁸.

За даними Р. Горака і Я. Гнатєва, які вивчили особову справу К. Охримовича в архіві Крайової Шкільної ради, після навчання у Кракові він прибув до Дрогобича, де 2 травня 1871 р. розпочав трудову діяльність на посаді заступника вчителя місцевої гімназії⁹. З невеликою перервою в 1873–1874 рр., коли К. Охримовича перевели до Самбора, в Дрогобичі він викладав руську мову і географію (від 1871 до 1876 р.), зокрема, І. Франка він вчив у восьмому, випускному, класі. Викладав також українську мову в другому, третьому, четвертому та сьомому класах, а, окрім того, географію в першому та другому класі (до слова, з української мови І. Франко мав відмінну оцінку)¹⁰. Вдалося уточнити, що в шкільному 1876 р. К. Охримович був вчителем географії в першому класі, географії та історії в другому класі, руської мови в 2–4-му і 7–8 класах¹¹. За деякими свідченнями, дирекція гімназії не любила К. Охримовича за його начебто недбале ставлення до своїх безпосередніх обов'язків, захоплення позагімназійними справами та ін.

Збереглися дві автобіографічні рефлексії Івана Франка про Ксенофонта Охримовича. Перша, яка стосується спогаду про гімназію, уміщена в передмові до повісті “Петрії й Довбушуки”. І. Франкові пригадалося, що він у старших класах гімназії написав для вчителя К. Охримовича як шкільне завдання “досить просторе оповідання” зі селянського життя¹². Відтак, можна вважати, що К. Охримович, разом з іншими викладачами гімназії, спричинився до початків захоплення Франком літературною творчістю.

Поступово у Дрогобичі К. Охримович занурився в громадські справи і політичну діяльність, яким він присвятив себе цілком (за спогадами О. Барвінського, ще в Станиславові в 1863–1864 рр. він належав до гуртка “Громади”¹³). У 1876 р. він переміг на виборах до Галицького сейму. Водночас, був членом міської і повітової рад¹⁴. Прикметно, що, як і більшість діячів тієї доби, К. Охримович був активним учасником москвофільського руху, ввійшовши до проводу створеної 7 липня 1876 р.

Блажейовський Д. Історичний шематизм Львівської архієпархії (1832–1944 рр.). – Київ, 2004. – Т. 2. Духовенство і релігійні згромадження. – С. 334.

⁶ Про це згадує О. Барвінський (*Барвінський О.* Спомини з мого життя. – Нью-Йорк; Київ, 2010. – Т. 2; ч. 3 і 4. – С. 326).

⁷ *Zdrada J.* Ochrymowyc Ksenofont... – Р. 203.

⁸ *Барвінський О.* Спомини з мого життя... – С. 326; *Горак Р., Гнатів Я.* Іван Франко... – Кн. третя. Гімназія. – С. 146.

⁹ *Горак Р., Гнатів Я.* Іван Франко... – Кн. третя. Гімназія. – С. 146.

¹⁰ Там само. – С. 147.

¹¹ *Sprawozdanie dyrekcji s. k. realnego gimnazjum Imienia Franciszka Józefa w Drohobyczu. Za rok szkolny 1876.* – Lwów, 1876. – S. 18.

¹² *Франко І.* Петрії й Довбушуки. Повість в двох частях. [Друга редакція] // *Його ж.* Зібрання творів: У 50-ти т. – Київ, 1979. – Т. 22. – С. 327.

¹³ *Барвінський О.* Спомини з мого життя. – С. 326.

¹⁴ *Sprawozdanie dyrekcji...* – S. 18.

у Дрогобичі філії Товариства ім. М. Качковського¹⁵. Нагадуємо, що того ж таки року він припинив викладацьку роботу в гімназії.

Збереглося цікаве свідчення про те, як К. Охримович балотувався до сейму в 1883 р. Так, 3 травня 1883 р. він зустрічався з виборцями Дрогобицького повіту. Подія, яка проходила в міській гімнастичній залі, зібрала близько 100 осіб селян та вчителів Дрогобицького повіту усіх національностей: німців, поляків, євреїв, русинів (русинів було найбільше). Депутат К. Охримович частково звітував про свою діяльність. Зокрема, він доповів, що опікувався місцевими церквами Св. Трійці і Св. Юрія, перша вже отримала підтримку в розмірі 200 зол. рн., друга мала отримати 400–500 зол. рн. найближчим часом, приблизно таку ж допомогу отримали церкви в Орові і Дерезичах, а також дрогобицький костел, руська і польська бурси в Дрогобичі та ін.¹⁶ Відтак, депутат отримав вотум довіри виборців.

Збереглася листівка К. Охримовича до І. Франка з Дрогобича з 1884 р. Наводимо її текст повністю:

“Дрогобичь 23/7. 1884. Високоповажний Пане Добродію!

Прошу ласкаво дарувати моеї смѣлости и увѣдомити П[ана] Франка (бо я не знаю де писати), що Онъ за пѣзно приславъ свій вѣдчить, понежи староста вже все пѣславъ до Львова – теперь нема инной ради якъ тѣлько щоби Панъ Франко постаравъ ся о позволенъе впростъ въ Намѣстничествѣ.

Прошу програму вечерка оголосити и запросити до...къ найбѣльшого участія всѣх Русинѣвъ.

На вечерокъ запросивъемъ музыку полкову котра возьме такожъ удѣль.

Поручаюся ласкавой памяти и остаю все добре жи[чливим] слугою”¹⁷.

Як свідчить зміст цитованої листівки, йдеться про організацію невідомої акції за участю І. Франка, а також про роль у його підготові К. Охримовича. Відтак, можна навіть говорити про їх співпрацю чи спільну участь в якихось заходах чи акціях¹⁸.

До австрійського парламенту К. Охримович був обраний в окрузі Стрий – Жидачів – Дрогобич. Прикметно, що його стаж парламентарія у Відні був тривалим: 1885–1900 рр. Про ті чи інші аспекти діяльності К. Охримовича, як посла Державної ради, згадує О. Барвінський¹⁹. Нагадаємо, що в 1890-х рр. цілком безуспішно балотувався до парламенту його учень Іван Франко: 1895 р. в окрузі четвертої (сільських громад) курії Перемишль – Мостиська – Доброміль; 1897 р. – в

¹⁵ *Кмицикевич Г.* Основание филии Общества имени Мих. Качковского в Дрогобыче // Слово. – 1876. – Ч. 71. – 22 июля; Протокол заседания общего собрания филии Общества имени Михаила Качковского, проходившего в Дрогобыче 7 (19) июля 1876 г. // Там само.

¹⁶ Справозданье п. Ксен. Охримовича. Дрогобич, 3 (15) мая 1883 // Діло. – 1883. – Ч. 50. – 5 (17) мая.

¹⁷ Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, відділ рукописів, ф. 3, спр. 1603, с. 223. Висловлюю принагідну подяку В. Галику за люб’язну допомогу і надання тексту цитованої листівки.

¹⁸ Про творчі зацікавлення Івана Франка у Дрогобичі 60–70-х рр. ХІХ ст., в яких посідав певне місце К. Охримович, див. докладніше: *Пилипчук Р.* Ранні театральні зацікавлення Івана Франка // Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. – Львів, 2006. – Вип. 6. – С. 3–39.

¹⁹ *Барвінський О.* Спомини з мого життя... – С. 76, 81, 255, 266, 271–273, 277, 280, 283, 284, 288, 301–306, 312, 325–328, 331, 339, 401, 501, 502, 522, 667, 689, 726, 756, 793, 801, 812–815, 818, 879, 881, 896.

окрузі п'ятої (загальної) курії Мостиська – Перемишль – Рудки – Самбір, а також в окрузі четвертої курії Перемишль – Добромиль – Мостиська; 1898 р. – в окрузі четвертої курії Тернопіль – Збараж – Скалат²⁰.

У 1887 р. К. Охримович переміг на дрогобицьких міських виборах, випередивши чинного бургомистра поляка Віктора Блажовського. Резонансність події полягала, передовсім, у тому, що русин переміг поляка, що не могло не викликати протесту, а розголос про це докотився до Львова і Відня. Інтриги почалися ще задовго до виборів, як про це писала місцева преса у листопаді 1886 р. (партія В. Блажовського зніщувала судову справу проти К. Охримовича). 1 січня 1887 р. “Газета Наддністрянська” повідомила, що прихильники “саської партії”, надіслали до прем’єр-міністра графа Едуарда фон Тааффе спеціальний меморандум з відвертим наклепом на К. Охримовича та його прихильників, заперечуючи правочинність його участі в міських виборах²¹. За даними редколегії, творцями цього “брудного меморандуму” були Баторович, Гюнтер, Мороз, Невядомський, Пфлянзер, Гольдгамер (Герш), Наконечний, Маєвський, Лобос, Адам Берський, д-р Чеховський і Кунда. Однак, внаслідок того, що К. Охримович особисто був знайомий з прем’єр-міністром, меморандум не спрацював. Тим більше, що, наприклад, Ян Невядомський заперечував існування такого меморандуму і навіть пообіцяв громадськості під словом честі особисто голосувати за посла К. Охримовича²². Проте В. Блажовський, сподіваючись на перемогу, разом із М. Яремою, Я. Баторовичем, Маєвським та А. Берським подалися до міністра Ф. Земляковського за допомогою. На початку січня 1887 р. було оголошено вирок цісарсько-королівського повітового суду в м. Дрогобичі (№ L13376/1886), в якому право К. Охримовича на участь у виборах оголошувалось безсумнівним²³. 15 січня 1887 р. було оголошено про реєстрацію двох головних партій: “саської” на чолі з В. Блажовським і партії К. Охримовича. Вибори мали відбутися 19 січня²⁴. На час виборів в партії В. Блажовського відбувся розкол на консервативну та ліберальну частини (до останньої увійшов Я. Невядомський). Натомість, партія К. Охримовича розпочала широку агітаційну кампанію, видаючи агітлістівки різними мовами, навіть єврейською. 12 січня 1887 р. в одній із зал гімназії ім. Франца Йосифа відбулась зустріч К. Охримовича з громадськістю міста, на якій зібралось близько 600 осіб²⁵. Агітаційна робота велась також і на сторінках “Газети Наддністрянської”²⁶.

“Газета Наддністрянська” так характеризувала слабкість позиції чинного бургомистра: “Саська партія тут програла так раптово і несподівано, що не забезпечила собі відступу”²⁷. В. Блажовський після поразки склав судовий позов з

²⁰ Див. про це докладніше: *Кріль М.* Іван Франко в австрійському виборчому процесі 1890-х років // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2005. – Вип. IX. – С. 115–125. Тут же ж подано вичерпну бібліографію проблеми.

²¹ Справозданье п. Ксен. Охримовича. Дрогобич, 3 (15) мая 1883...

²² W sprawie wyborów gminnych // Gazeta Naddniestrzańska. – Drohobycz, 1887. – № 1. – S. 4.

²³ Ibid.

²⁴ Wybory do rady gminnej // Ibid. – № 2. – S. 3–4.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Wybory drohobyckie // Ibid. – № 6. – S. 3.

оскарженням результатів виборів (він вимагав призначити нові вибори). Попри те, що документи підрахунку голосів були передані в Намісництво, воно зупинило процес оголошення результатів до моменту завершення судової справи в Адміністративному трибуналі м. Відня. Потерпілу сторону захищав доктор права Владислав Вольський, перший асесор уряду бургомістра В. Блажовського. Водночас, слід зазначити, що дрогобицький прокурор вилучив окремі номери “Газети Наддністрянської”, яка неупереджено висвітлювала вибори 1887 р.²⁸

У зв’язку з наведеними обставинами, вибори в Дрогобичі набули характеру “затяжних”. Після тривалих судових засідань та апеляцій, 26 січня 1888 р. все ж таки відбулося перше засідання ради магістрату, на якому бургомістром одногolosно було оголошено К. Охримовича²⁹, який обіймав міський уряд понад 10 років.

Вочевидь, слушною є характеристика, яку дав К. Охримовичеві О. Барвінський: “...не бесідами, але личними заходами пособляв потребам місцевого населення і піддержував не раз і загальні, і народні справи”³⁰. Вдалося віднайти ще одну інформацію про його зусилля на користь української громади в Дрогобичі: 1895 р. К. Охримович отримав відзнаку перемишльського єпископа Юліяна Пелеша за матеріальну допомогу (в розмірі 10 000 зол. рн.), яку міська рада виділила на відновлення церкви Св. Трійці³¹.

Напевно, депутатська діяльність відволікала К. Охримовича від міських справ. І. Франко в “Історії моєї габлітації” згадує, що під час поїздки до Відня зустрів там посла К. Охримовича, який, фактично, байдуже поставився до прагнень І. Франка в цій поважній справі³². Проте не варто цей епізод поширювати на всю парламентську діяльність К. Охримовича.

Зрозуміло, що К. Охримович був людиною “своєї” доби. Так, у час його урядування посилювалась конфронтація між різними політичними групами, за якими стояли представники бориславсько-дрогобицької буржуазії. Поступово назрівав етноконфесійний конфлікт, спричинений нерівністю в становищі національних громад. У 1890-х рр. розпочався судовий процес руської громади Дрогобича, очолюваної москвофілами (до неї входило, передовсім, братство церкви Св. Трійці), з василіянами, ігуменом яких був о. Німилевич, у зв’язку з привласненням василіянами храму Св. Трійці, покармелітського монастиря зі школою та ґрунтами. Процес тривав понад десять років і набув резонансу в галицькій пресі³³.

Водночас, місцева громада мусила заявляти про своє вірогідданство австрійській владі. 1894 р. трапилася така нагода: в черговий раз до Галичини приїхав цісар, якого зустрічали в Дрогобичі надзвичайно урочисто. За описом М. Мсцівувського, магістрат на чолі з бургомістром пережили напередодні візиту велике потрясіння. Подія, на яку зібралася замало не вся околиця, не обійшлася без кумедної пригоди, що сталася з вїйтом села Лішня³⁴.

²⁸ Kronika miejscowa // Ibid. – № 8. – S. 4.

²⁹ Z Rady gminnej // Ibid. – 1888. – № 3. – S. 2.

³⁰ Барвінський О. Спомини з мого життя... – С. 326.

³¹ Похвальную грамоту... / Новинки // Галичанинъ. – Львов, 1895. – Ч. 79. – 11 (23) апреля. – С. 3.

³² Франко І. Історія моєї габлітації // Його ж. Зібрання творів: У 50-ти т. – Київ, 1983. – Т. 39. – С. 48.

³³ Див.: Буляр Ц. Иезуито-базильяне и церковное имущество в Дрогобыче // Галичанинъ. – 1906. – Ч. 252. – 17 (30) ноября. – С. 2.

³⁴ Mściwujewski M. Z dziejów Drohobycza. – Drohobycz, 1939. – Cz. 2. – S. 177–180.

Кінець XIX ст., на який припало урядування К. Охримовича, був періодом великих змін в історії краю. Часто в літературі він окреслюється як прощання з патріархальним укладом та переддень нової індустріальної ери з її глобальними катаклізмами. Насправді ж це був час остаточного самоусвідомлення національних громад. Передовсім, активізувалась польська, із великим запізненням відбулося становлення та національне усвідомлення місцевої громади русинів.

Поки що нам невідома точна дата закінчення урядової кар'єри К. Охримовича в Дрогобичі. Припускаємо, що це співпало із закінченням його повноважень депутата крайового сейму (1901). Надалі він переїхав до Львова, де й помер 5 січня 1916 р. В останні роки життя він працював на кількох державних посадах – рахункового радника в галицькому Намісництві, директора державного видавництва шкільних книжок³⁵. Як свідчить некролог, К. Охримович похований на Личакові.

Відомо також, що К. Охримович був двічі одружений. Його другою дружиною була донька відомого віденського художника Амерлінга, з якою він мав двох синів. Вочевидь, від першої дружини він мав доньку Климентину, яка померла 12 січня 1898 р. у Дрогобичі у віці 24-х років³⁶.

Після К. Охримовича міський уряд очолив поляк Владислав Шайна, який, на нашу думку, не залишив помітного сліду в історії міста. Зате його наступників Яна Невядомського та Раймунда Яроша варто зарахувати до найзначніших громадсько-політичних діячів та урядовців Дрогобича. Тоді на становище міської громади негативно впливала корумпована партія так званої “вовчої групи” Якуба Файерштайна – одного з найсуперечливіших діячів міста та округи, – яка намагалась зосередити в своїх руках усі важелі влади. Так, у час урядування Р. Яроша в Дрогобичі відбулася подія, криваві наслідки якої “прославили” місто на цілий світ. Про дрогобицькі “криваві вибори” 1911 р. з'явилося чимало публікацій. Зрозуміло, що на тлі згаданих подій діяльність К. Охримовича виглядає як період “золотого спокою”.

Підсумовуючи, зазначимо, що в цій публікації зроблено перший крок на шляху до детальної реконструкції життя та діяльності Ксенофонта Охримовича. Вочевидь, варто продовжити пошуки, передовсім – архівні, які зможуть пролити світло на його дрогобицький період життя, що був найдовшим. Заслужують окремої уваги його депутатська діяльність на двох рівнях, потрібно вивчити й останній львівський період видатного галичанина.

³⁵ Див.: Ксенофонт Охримович / Померли // Діло. – 1916. – № 6 (8905). – 6 січня.

³⁶ Див.: Охримович Климентина / Упокоились... / Посмертны весты // Галичанинь. – Львов, 1898. – Ч. 16. – 21 августа. – С. 3.